

MACRON EN DE NIEUWE FRANSE REVOLUTIE

Niek Pas

Macron en de nieuwe
Franse revolutie

WERELDBIBLIOTHEEK · AMSTERDAM

© Niek Pas 2017

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Bureau Beck

Foto omslag © Soazig de la Moissonnière / AP / Hollandse Hoogte

NUR 813

ISBN 978 90 284 2727 3

www.wereldbibliotheek.nl

*'Achetez vite ma macronade
Elle guérit tous les malades
Et empêche toutes les bastonnades
Elle provoque des embrassades
Rejoignez nous chers camarades
Car nous sommes tous en croisade
Pour éviter la débandade
Il y a ma macronaaaaade'*

Cécile de Kervasdoué en Benjamin Laurent,
'La Macronade'
Les actualités chantées
France Musique, 4 mai 2016

Inhoud

Woord vooraf 9

Inleiding 11

- 1 Een jeugd in Amiens 15
- 2 Brigitte 23
- 3 'Bohème bourgeois' in Parijs 29
- 4 Politieke en filosofische verkenningen 36
- 5 De elitefabriek 45
- 6 Een ambitieuze inspecteur 52
- 7 De 'Mozart de la finance' 60
- 8 Overstap naar de publieke zaak 68
- 9 Een eigenzinnige minister 79
- 10 En Marche! 93
- 11 Doldwaze verkiezingen 104
- 12 De jongste president 121

Nawoord 135

Bronnen 145

Noten 147

Woord vooraf

Dit boek dank ik mede aan verschillende personen die me aanspoorden, die meedachten en meelazen. J'embrasse Karolien, Elke en Aldo voor hun lieve steun, de ruimte die ze me gaven om te schrijven, en natuurlijk ook voor de broodnodige afleiding. Zonder Ellen en Hans de Bruine, die bijsprongen en een helpende hand toestaken, had Macron veel langer op mijn bureau gelegen. Voor alle krochten van de Franse politiek en maatschappij, waar zelfs internet geen antwoord op had, maar Raphaëlle Branche, Cécile de Kervasdoué, Guillaume Gaven en Grégor Trumel wél: merci infiniment! Marianne Starren en Ellen Koeman waren bereid, vanuit hun Frans(talig)e achtergrond, een eerste versie van commentaar te voorzien. Collega's Fouad Laroui, Aukje van Rooden en Gert-Jan van der Heiden kwamen met suggesties inzake politieke en filosofische achtergronden. Een speciaal woord voor Rimko van der Maar. Hij heeft diverse macronades onder ogen gehad, bleef vragen stellen en zich verbazen over Frankrijk. Een geweldige steun.

Vanzelfsprekend zijn voorkomende onzorgvuldigheden in dit werk voor mijn rekening. Het is een mooie traditie boeken op te dragen aan bijzondere personen. In dit geval aan degene die met het idee kwam dit portret te schrijven: Achille Prick. Sjik is miech dat.

Arnhem, september 2017

Inleiding

De wijze waarop Emmanuel Macron het in het voorjaar van 2017 tot president van Frankrijk schopte, is een even fascinerende als fenomenale prestatie. Er zijn slechtere filmscenario's geschreven. Deze dertiger en relatieve nieuwkomer in de politiek beschikte pas sinds voorjaar 2016 over een eigen beweging, *En Marche!* (Vooruit!). In de verkiezingen werden de twee klassieke partijen, de Parti socialiste en Les Républicains, weggevaagd. Een Franse politicus die er op deze manier, met een modern programma in een periode van doemdenken over de toekomst van Frankrijk, in slaagt een ingesleten partijstelsel omver te kegelen, verdient een analyse.

Voorliggend portret gaat over Macrons weg naar het presidentschap en bijbehorende *storybuilding*, in de context van politieke en maatschappelijke ontwikkelingen. Terwijl diverse West-Europese landen er vanaf de jaren negentig in meer of mindere mate in zijn geslaagd economie en overheid te hervormen, maakt Frankrijk al decennialang een *surplace*. Enkele gegevens: de werkloosheid bedraagt structureel tien procent – de jeugdwerkloosheid is nog veel hoger –, de internationale concurrentiekracht daalt zienderogen, de staatsschuld bedraagt bijna 100 procent van het bruto nationaal product (tientallen procenten hoger dan de Nederlandse schuld), en het begrotingstekort ligt ruim

boven de norm van 3 procent die in Europees verband is afgesproken.

Er zijn natuurlijk meer mediterrane landen die met vergelijkbare financieel-economische structuurproblemen kampen, maar Frankrijk is bijzonder vanwege haar omvang (geografisch, demografisch en economisch) en vanwege het historisch en politiek belang voor Europa – en dus ook voor Nederland. Drie presidenten zijn er de afgelopen decennia onvoldoende in geslaagd staat en samenleving te moderniseren en aansluiting te laten vinden bij internationale ontwikkelingen. De hervormingsagenda van president Jacques Chirac (1995-2007) liep te pletter op stakingen. De vernieuwingen van Nicolas Sarkozy (2007-2012) leden schipbreuk tijdens de internationale financieel-economische crisis. En de herzieningen van François Hollande (2012-2017) verzandden in besluiteloosheid. Macron heeft aangekondigd dat het hem wél zal lukken structurele hervormingen door te voeren. Ook dat verdient een nadere beschouwing.

Frankrijk is een van de belangrijkste grondleggers van de Europese Unie en een nabije buur, al lijkt het Atlantisch gerichte Nederland dat steeds minder te beseffen. Met het oog op de naderende Brexit, het Amerikaanse isolationisme evenals het Russische expansionisme, wordt Frankrijk de komende jaren belangrijker. Ook voor Nederland. Macron wil niet alleen zijn eigen politieke structuur en maatschappij fundamenteel hervormen, hij heeft ook vergaande en constructieve ideeën met betrekking tot Europa in een tijdvak dat het Europese project op de rug ligt.

Ten slotte, het is ook interessant stil te staan bij Macron vanwege zijn persoonlijkheid (scultus). Hij is de jongste president ooit in een Franse republiek. In 2016-2017 nam zijn populariteitscurve een duizelingwekkende vlucht; hij werd gezien als een ziener, en ingehaald als een verlosser. Deze

macronmania is in Frankrijk inmiddels weer geluwd maar in het buitenland kabbelt de fascinatie voor Macron nog voort. Kortom: voldoende elementen om die jonge president, zijn visie en motieven, nader onder de loep te nemen.

Een jeugd in Amiens

‘Ik heb tijd genomen, nagedacht, advies ingewonnen, veel personen bijeengebracht, en besloten een politieke beweging op te richten, een nieuwe politieke beweging.’ Het hoge woord is eruit: woensdagavond 6 april 2016, evenementencentrum *Mégacité* in Amiens. Zo’n 250 genodigden, familie, vertrouwelingen, geïnteresseerden die via Facebook zijn geselecteerd luisteren aandachtig naar de woorden van Emmanuel Macron: ‘Ik geloof dat we via deze beweging van onderaf kunnen hervormen, oprecht, authentiek, echt. [...] Het is een politieke beweging die noch rechts, noch links zal zijn.’¹

Dat de minister van Economie zijn vernieuwingsbeweging in Amiens lanceert is geen toeval. Hij is er op 21 december 1977 geboren, en getogen. Een echte *Amiénois*, zoals de inwoners worden genoemd. De hoofdstad van Picardië is dan zo’n typisch Noord-Franse industriestad in ontbinding. Een omgeving met vanouds scherpe klassentegenstellingen, proletariaat versus *bonne bourgeoisie*. In 1906 kondigt de *Confédération générale du travail* (CGT) er de *Charte d’Amiens* af. Met dit handvest ijvert de machtige vakbond voor arbeidsrechten en een revolutionaire omwenteling. Textiel fabrieken en toeleveringsbedrijven voor de spoorweg- en auto-industrie domineren dan een bloeiende lokale economie. Maar met het einde van *les trente glorieuses*, de naoorlogse periode van economische voorspoed, medio jaren zeventig, sluit de ene na de an-

dere fabriek zijn poorten. De communistische burgemeester, René Lamps, probeert de oude maakindustrie voor de stad te behouden. Vergeefs.

Aan deze omgeving dankt Macron, naar eigen zeggen, zijn maatschappelijk bewustzijn. Symbolisch is de sluiting, in 2014, van een van de laatste grote werkgevers, Goodyear. Duizend werknemers staan op straat, en dat is nationaal nieuws. Macron onderneemt een tot mislukken gedoemde poging de vestiging van de Amerikaanse bandenfabrikant te behouden. De minister van Economie verklaart tegenover de *Courrier picard* dat hij, kind van Amiens, heel goed begrijpt hoezeer de stad de afgelopen decennia heeft geleden onder het weglekken van werkgelegenheid.²

De Amiénois behoort ook tot de zogeheten ‘generatie Mitterrand’, Fransen die opgroeiden onder president François Mitterrand die veertien lange jaren, van 1981 tot 1995, aan de macht was. Diens verkiezingsoverwinning op 10 mei 1981 is een historisch moment: voor het eerst in de Vijfde Republiek neemt een socialist zijn intrek in het Élysée, de ambtswoning van de Franse president. Het is tevens een symbolische gebeurtenis: de maatschappelijke vernieuwingsbeweging van de jaren zestig, samengebond in de opstanden van mei 1968, is nu aan de macht. Het oude en landelijke, katholieke en conservatieve Frankrijk heeft afgedaan. De ouders van Emmanuel, die op Mitterrand hebben gestemd, vieren feest.

Maar de euforie over een moderne, open, samenleving ebt snel weg. Mitterrands plannen lijden schipbreuk op de economische crisis die, zoals overal in het Westen, ook in Frankrijk een ravage aanricht. In plaats van bezuinigingen en hervormingen door te voeren, bekeert Mitterrand zich tot een idealistische nationalisatiepolitiek. Dit pakt desastreus uit. De overheidsfinanciën staan al snel in het rood, de Franse franc moet devalueren, de werkeloosheid springt naar recordhoog-

te. In 1988-1991 probeert premier Michel Rocard met de moeder wanhoop een pragmatischere, marktgeoriënteerde, koers te varen. ‘Vanaf het moment dat ik naar politieke toespraken luister, hoor ik dat ons land in crisis is,’ aldus Macron in zijn in 2016 geschreven verkiezingsmanifest *Révolution*.³

De periode Mitterrand staat, in zijn beleving, niet alleen voor recessie. Tegenover de stagnatie van Frankrijk staat de vooruitgang van het Europese project. François Mitterrand en kanselier Helmut Kohl belichamen de dynamiek van de Frans-Duitse as. De hoopvolle verwachtingen die de val van de Muur in 1989 met zich meebrengt, Macron is dan elf jaar, de bevrijding van het communisme in Oost-Europa, de verwezenlijking van de monetaire unie en het vrijheidsideaal van Schengen zijn keer op keer mijlpalen die grote indruk op hem maken. Europa als progressief project zit in zijn DNA.

Het verhaal van zijn jeugd in Amiens, en ook zijn studietijd en carrière, is nogal gekleurd overgeleverd. Dat spreekt voor zich. Daarbij komt dat die eerste, uitgebreidere biografische informatie pas zichtbaar wordt in portretten, interviews en journalistieke biografieën als zijn politieke carrière volop in ontwikkeling is, medio 2014, en de gedachte aan het hoogste ambt, een mogelijk presidentschap, voor hemzelf steeds concreter wordt – zonder dat hij dat op dat moment uitspreekt voor de buitenwacht. Macron heeft een functioneel beeld van zichzelf, zijn omgeving en Brigitte gecreëerd, een beeld in dienst van zijn politieke storytelling.

Emmanuels kindertijd speelt zich af in een burgerlijk milieu in de welgestelde wijk Henriville. Hier bevindt zich ook de woning van die andere beroemde Amiénois, schrijver en visionair Jules Verne. Een overzichtelijke en beschermde omgeving. Het ouderlijk huis ligt in de rue Gauthier-de-Rumilly, nummer 223. De lagere school is om de hoek, in de rue Delpech. Oud-klasgenoten herinneren zich ‘Manu’ als

dat briljante jongetje dat zich met ‘buitengewone snelheid’ de lesstof eigen maakt.⁴ Volgens zijn moeder kan hij al op vijfjarige leeftijd vlot lezen en beschikt al vroeg over een formidabel geheugen. En de kleine Emmanuel vindt het heerlijk op familiefeestjes in het middelpunt van de belangstelling te staan.

Zijn familie verenigt Picardië met de Midi, en is in dit opzicht de symbiose van twee klassieke, historische, aangezichten van Frankrijk: noord en zuid, *langue d'oïl* en *langue d'oc*, boter en olijfolie. Van vaderszijde circuleerde het familiepeloton, een langgerekt lint van boeren en ambachtslieden onder wie schoenlappers en meubelmakers, eeuwenlang in een driehoek tussen de steden Abbeville, Amiens en Arras. Jean-Michel is hieraan ontsnapt en werkt als neuroloog in het academisch ziekenhuis, met daarnaast een onderwijsfunctie aan de plaatselijke faculteit Medicijnen. Tijdens zijn studie ontmoette hij Françoise Noguès, later zijn vrouw. Zij is afkomstig uit Bagnères-de-Bigorre, een kuur- en skioord in de Hautes-Pyrénées. Françoise groeit op in een onderwijzersgezin en volgt na haar studie Jean-Michel naar het noorden, waar ze aan de slag gaat bij het nationaal ziekenfonds voor werknemers. Macron heeft weleens lachend gezegd dat hij als enige uit het gezin is ontsnapt aan het ziekenhuis. Jongere broer Laurent is cardioloog en de benjamin van de familie, Estelle, specialiste in nieraandoeningen.⁵

Uit deze omgeving heeft Macron minstens één element verinnerlijkt: goed kunnen luisteren. Zoals een goede arts geeft hij gesprekspartners het gevoel dat hij aandachtig toehoort, dat ze op de eerste plaats komen. Er is nog een tweede aspect uit de artsenijcultuur dat hem met de paplepel is ingegoten: knopen doorhakken. Een studie medicijnen heeft hij echter nooit overwogen, van jongs af aan is hij namelijk geboeid door ‘politiek als menselijke komedie’.⁶

Eén persoon uit zijn familie speelt in zijn jeugd een specifieke rol: zijn oma van moederskant, Germaine ‘Manette’ Arribet. Tijdens de verkiezingscampagne 2016-2017 verwijst Macron voortdurend naar haar. In zijn politieke verhaal is Manette een cultfiguur. Bewonderend schrijft hij in *Révolution* over een vrouw die zich opwerkte tot schooldirectrice. In haar appartement Résidence Delpech brengt hij als jongen hele middagen door. Molière lezen, Chopin luisteren. Manette is ook zeer gesteld op Manu. ‘Ik hou alleen van jou,’ fluistert ze hem toe.⁷ Ze knipt voor hem artikelen uit *Le Monde*. Samen bereiden ze zijn examens voor. De innige band blijft, ook tijdens zijn drukke carrière bij zakenbank Rothschild en als adviseur in ‘het kasteel’, zoals de bijnaam voor het Élysée luidt. Ze bellen elkaar geregeld en hangen dan uren aan de lijn. In april 2013 krijgt hij het bericht dat oma op sterven ligt. Hij spoedt zich naar Amiens. Op 97-jarige leeftijd overlijdt Manette, in de armen van Manu.

Ongetwijfeld heeft Macron deze relatie geromantiseerd en politiek vermarkt. Een vrouw die zich via onderwijs emancipeert en de sociale ladder beklimt is voor Franse begrippen een heel bekend, Republikeins, verhaal. In *Révolution* verbindt hij dit met de maatschappelijke controverses om de hoofddoekjeskwestie, schrijft over de ‘druk van het obscurantisme’⁸ waar jonge moslima’s onder gebukt gaan en die de Franse samenleving verscheurt. Tegelijkertijd verwijst hij via Manette ook naar generationele verbondenheid, respect en trouw, leergierigheid en arbeidsethos, allemaal normen en waarden die hem hebben gevormd en die in zijn verkiezingscampagne 2016-2017 een centrale plek zullen innemen.

Raakt hij via oma thuis in de ‘klassieken’, zijn ouders voeden hem op in de ‘modernen’. Gesprekken met Jean-Michel en Françoise gaan over zorg en samenleving, eigentijdse literatuur en filosofie. Met zijn vader deelt hij een fascinatie voor

epische tijdvakken en personen uit de contemporaine Franse geschiedenis, de wereldoorlogen en de oprichter van de Vijfde Republiek, Charles de Gaulle. Emmanuel is geen jongen die op straat ravot en met kapotte knieën thuiskomt. En sporadische vechtpartijtjes met zijn jongere broer gaat hij het liefste uit de weg. Waar Laurent spreekt met zijn vuisten, moet Emmanuel het hebben van argumenten. Uitgesproken sportief is hij evenmin al trapt hij weleens tegen een bal en toont hij zich een niet onverdienstelijk tennisser. Maar lectuur, pianospel en toneel zijn grotere passies. In 2014, als hij tot minister van Economie is benoemd, neemt hij zijn piano mee naar zijn ambtswoning.⁹

Als er een intellectuele activiteit is die Macron ten diepste vormt, dan is dat lezen. Hij is zo'n jongen die de boekenkast van zijn ouders plundert, en die van oma Manette. Zoals hij begin 2017 in een interview verklaart: '... letterkunde is het leven zélf'.¹⁰ Op jonge leeftijd verslindt hij het eerste deel van *Verbatim* (1986) van Jacques Attali, over diens jaren als adviseur van François Mitterrand. Stevige kost voor een adolescent. Attali zal later trouwens een cruciale rol spelen in zijn loopbaan. Tot de auteurs uit de voorbije eeuw die van grote invloed zijn geweest rekent hij Louis-Ferdinand Céline, André Gide, Michel Tournier en Albert Camus. Geliefde negentiende-eeuwse schrijvers en dichters zijn onder meer François René de Chateaubriand en Charles Baudelaire – *Les fleurs du mal* heeft hij voortdurend onder handbereik. Net zoals voor presidenten De Gaulle en Mitterrand is literatuur in zijn ogen van belangrijke culturele en pedagogische betekenis. Zijn belangstelling voor boeken blijkt eveneens uit zijn middelbareschoolstage, die hij loopt bij een Parijse uitgeverij.¹¹

Die middelbare school volgt hij op een privéschool, net zoals de lagere school gelegen op loopafstand van het ouderlijk huis. De keuze voor een jezuïetencollege is door prakti-